

Delrapport från Valideringsdelegationen

Innehåll

1. Inledning.....	3
1.1 Verksamhet och organisation	3
1.2 Begreppet validering	4
1.2.1 Validering vs. yrkesmässigt eller akademiskt erkännande.....	4
1.3 Motiv för validering	5
1.3.1 Validering — en möjlighet.....	6
1.3.2 Synliggörande av individens kunskaper.....	7
1.3.3 Likvärdigt men inte lika	7
1.4 Målgrupper för validering	8
1.5 Verksamhet inom validering	8
2. Utvecklingsarbete år 2006.....	9
2.1 Kvalitetsaspekter i validering.....	10
2.2 Styrgrupper inom yrkesområdet.....	10
2.3 Branschspecifik utveckling av metoder och modeller	11
2.4 Generella kompetenser, nyckelkompetenser, överförbara kompetenser.....	11
2.5 Erkännande av lärande på arbetsplats	11
2.6 Samverkan med Helix Research & Innovation Center vid Linköpings universitet	12
2.7 Regional samverkan inom validering.....	12
2.8 IT-stöd i valideringsprocessen	12
2.9 Dokumentationsformer inom validering	12
2.10 Referensgrupp och utvecklingsarbete inom folkbildningsområdet.....	13
2.11 Referensgrupp och utvecklingsarbete kring vägledningens roll i valideringsprocessen	13
2.12 Referensgrupp ”Vuxenutbildare”	13
3. Informationsinsatser	14
3.1 Webbplatsen	14
3.2 Rapporter och trycksaker	14
3.3 Seminarier, konferenser	14
4. Åtgärder och förslag inom delegationens uppdrag	15
4.1 Begreppsdefinition	15
4.2 System eller struktur?.....	15
4.3 Metoder och modeller inom validering	16
4.4 Yrkesbedömning inom valideringsprocessen.....	17
4.4.1 Ansvarsfördelning	17
4.5 Valideringsprocessen	18
4.6 Dokumentation inom valideringsprocessen	19
4.7 Legitimitet och likvärdighet inom validering.....	20
4.8 Kvalitetsuppföljning och tillsyn	21
4.9 Yrkeslärare och yrkesbedömare	22
5. Uppdrag angående validering av utländsk högskoleutbildning och yrkeserfarenhet	23
5.1 Bakgrund	23

2006-12-15

Dnr: VLD 2006/81.5

5.2 Kartläggning.....	24
5.2.1 Internationell jämförelse	24
5.3 Stöd till arbetsgivare.....	25
5.4 ”En sammanhållen organisation”	25
6. Fortsatt arbete inom området.....	26
6.1 Bedömargrupper.....	26
6.2 Dokumentationsformer.....	26
6.3 Autentiska fallstudier	26

Bilaga 1

Kort sammanfattning av enkät till universitet och högskolor angående lärosätenas arbete med bedömning av utländsk utbildning och yrkesverksamhet.....	27
---	----

2006-12-15

Dnr: VLD 2006/81.5

1. Inledning

Det finns ett stort intresse för valideringsfrågor både inom landet, i Norden och inom EU. Det kan ibland vara svårt att tala om ”kompetensbrist” om det ännu inte är klarlagt vilka kunskaper och kompetenser en individ bär på och på vilken nivå dessa kunskaper ligger. Även om en individ har en kort formell utbildning så kan individens reella kunskaper och kompetenser ligga på en väsentligt högre nivå. Det offentliga utbildningsväsendet respekterar idag i allt större utsträckning det lärandet som har skett i informella och icke-formella miljöer. Det som framförallt lyfts fram är lärandet som skett i yrkeslivet. För att kunna hävda sig i nationell och även internationell konkurrens på arbetsmarknads- och utbildningsområdet så är det nödvändigt att synliggöra medborgarnas reella kunskaper och kompetenser.

Eftersom det informella och icke-formella lärandet har inhämtats utanför det formella utbildningsväsendet så bör valideringsfrågan behandlas i samverkan mellan de aktörer som förfogar över dessa ”lärmiljöer”. Valideringsdelegationen har under sin verksamhetstid aktivt arbetat för att sådan samverkan ska komma till stånd.

1.1 Verksamhet och organisation

Valideringsdelegationen har under sin hittillsvarande verksamhetstid fördelat arbetsinsatserna i stora drag enligt följande:

- År 2004 ägnades åt analys och kartläggning av valideringsinsatser inom landet
- År 2005 ägnades åt utveckling av metoder och modeller för den generella, utforskande fasen och framtagande av verktyg för yrkesbedömning inom ett antal branschspecifika områden
- År 2006 har ägnats åt fortsatt utveckling, förankring och implementering av utarbetade stöd för validering samt uppföljning av regional utveckling

Ett viktigt arbete sedan delegationen startade har varit att förankra valideringsfrågan för framtida avnämare inom arbetsmarknads- och utbildningssektorn. Detta har inneburit att delegationen intagit en neutral ståndpunkt gentemot utförare av validering i syfte att inte ”monopolisera” verksamheter med validering. Däremot har det varit och är fortfarande viktigt för delegationen att ta tillvara de erfarenheter och kunskaper som erhållits runt om i landet inom detta utvecklingsarbete. Idag finns ett antal samverkansprojekt mellan delegationen, centrala branschorganisationer och befintliga valideringsverksamheter. Dessa projekt har fått en nationell spridning, vilket ökar förutsättningarna för likvärdighet och rättssäkerhet i genomförandet av validering.

Delegationen kan också konstatera att det finns ett antal valideringsverksamheter som har lagt ner mycket tid när det gäller framtagning av metoder och modeller, men att det fortfarande kan vara svårt att överblicka både för individer och avnämare med vilken kvalitet, legitimitet och likvärdighet detta arbete bedrivs. Delegationen har därför i allt utvecklingsarbete och i de dialoger som förts med utförare av validering lyft fram vikten av att validering knappast får någon effekt om resultatet av en

2006-12-15

Dnr: VLD 2006/81.5

valideringsinsats inte erkänns ett värde av mottagarna av valideringsresultatet. Delegationens insatser syftar till att beskriva och föreslå hur utveckling och implementering av ett kvalitetssäkrat arbete inom validering ska bedrivas. För att klara detta uppdrag måste ett antal frågeställningar besvaras och förklaras.

Delegationens styrelse har sammanträtt vid åtta tillfällen under året. För att bedriva det löpande arbetet har delegationen ett kansli förlagt vid värdmyndigheten "Nationellt centrum för flexibelt lärande". Kansliet har i dag sex anställda med förordnanden till och med delegationens upphörande och sedan ytterligare ett tiotal tidsbegränsade förordnade experter särskilt tillsatta för olika utvecklingsuppdrag.

Delegationen har tidigare lämnat en lägesrapport gällande erfarenheter delegationen gjort under åren 2004 – 2005. Rapporten lämnades i oktober 2005 (VLD 2005/118.5).

1.2 Begreppet validering

Sedan slutet av 1990-talet har validering använts som ett begrepp främst inom det offentliga utbildningsväsendet för vuxna. Det har ibland uppfattats som en ny pedagogisk möjlighet som syftar till att konstatera att vuxna människor skaffat sig kunskaper och kompetenser utanför det formella utbildningssystemet.

I departementsskrivelsen "Validering m.m." (Ds 2003:23) definierades begreppet validering enligt följande:

"Validering är en process som innebär en strukturerad bedömning, värdering, dokumentation och erkännande av kunskaper och kompetens som en person besitter oberoende av hur de förvärvats."

Svenskt Näringsliv påpekade i remissyttrandet gällande ovan nämnda skrivelse att denna definition med undantag för ordet värdering kunde accepteras. Som skäl angavs att det var oklart vad som menades med "värdering". I dagsläget synes inte detta längre vara någon stor fråga för Svenskt Näringsliv att invända emot under förutsättning att den del av valideringsprocessen som relateras emot branschkriterier utförs av företrädare som har mandat att värdera.

I Nationalencyklopedin beskrivs begreppet validering enligt följande:

*"**validering**, värdering, särskilt av kompetens som traditionellt varit svår att mäta, t.ex. inom utbildning eller yrkesliv, men även vid vetenskapliga metodbedömningar och inom industrin. Sedan slutet av 1990-talet används begreppet särskilt om bedömning och utvärdering av en persons kunskaper och kompetens, oavsett hur dessa har förvärvats. Därvid tas hänsyn till såväl studier som arbetslivserfarenheter. Validering kan användas inom t.ex. en utbildning i syfte att fastställa kunskapsnivån och anpassa innehållet för den enskilde eller för att dokumentera kunskaper och färdigheter inför en anställning eller i samband med personalutveckling."*

1.2.1 Validering vs. yrkesmässigt eller akademiskt erkännande

En komplicerande faktor är att begreppet validering används även för åtgärder som redan idag är etablerade under andra begrepp inom utbildningssektorn. I den offentliga

2006-12-15

Dnr: VLD 2006/81.5

debatten talar man ofta om ”validering av utländska högskoleutbildade” och deras möjligheter att få sina akademiska dokument värderade. När det gäller en avslutad examen så handlar det om ett *yrkesmässigt eller akademiskt erkännande* av denna examen. När det gäller att bedöma värdet av redan dokumenterade kurser eller ämnen i en ännu oavslutad utbildning så kan den insatsen beskrivas som en del i valideringsprocessen, men då handlar det mer om att värdera dessa dokument utan att det görs en ny bedömning av individens faktiska kunskaper och reella kompetens.

Valideringsdelegationen vill därför göra en klar åtskillnad mellan *validering* å ena sidan och *yrkesmässigt eller akademiskt erkännande* å den andra. Det viktigaste skälet är givetvis att det förefaller närmast omöjligt att göra uppföljningar kring valideringsverksamhet om det inte klart framgår vilka skillnader som präglar de två begreppen. När det gäller *validering* handlar det om att i ett ”explorativt” syfte synliggöra en reell kunskap och kompetens som ännu inte är dokumenterad.

När det gäller *yrkesmässigt erkännande* så handlar det om att bedöma en avslutad och dokumenterad utländsk akademisk utbildning och hur den värderas i förhållande till närmast motsvarande svenska högskoleutbildning. En bedömning av yrkesmässigt erkännande av ett reglerat yrke är ett myndighetsbeslut och dokumenteras i form av legitimation (t.ex. läkarlegitimation) eller behörighet (t.ex. lärarbehörighet) för att de ska kunna utöva sitt yrke i Sverige. Det yrkesmässiga erkännandet för icke reglerade yrken är en rekommendation till arbetsgivare som kan användas för att söka anställning eller starta eget. Yrkesmässigt erkännande genomförs av Högskoleverket eller av en behörig myndighet t. ex. Socialstyrelsen, Luftfartsverket.

Det akademiska erkännandet i samband med fortsatta studier som benämns tillgodoräknande görs av respektive lärosäte. Vid det akademiska erkännandet för fortsatta studier ska Högskoleverket bistå universitet och högskolor med expertkunskap, men respektive lärosäte bedömer och beslutar.

Under år 2006 fick Valideringsdelegationen ett tilläggsuppdrag att i samverkan med Högskoleverket och Verket för högskoleservice att se över effektiviteten och kvaliteten i nuvarande arbetsfördelning när det gäller validering av utländska högskoleutbildningar, i syfte att underlätta validering av utländsk utbildning och yrkeserfarenhet. Avsikten är att finna effektiva och rättssäkra former för att validera studier som inte avslutats med examen eller validering av kompetens hos personer med utländsk högskoleutbildning som saknar dokument eller har dokument som inte går att verifiera. I detta uppdrag ingår även validering av yrkeserfarenheter. Delegationen återkommer till det uppdraget i ett senare kapitel i denna rapport.

Delegationen ser ingen anledning att ändra befintlig definition av begreppet validering. Det är fortfarande viktigt att tydliggöra vad en valideringsprocess bör omfatta och hur processen bör kvalitetssäkras, ges legitimitet och utföras likvärdigt, främst inom Sverige men även utanför landets gränser.

1.3 Motiv för validering

Validering är en viktig åtgärd för en bättre fungerande arbetsmarknad. I första hand för att möjliggöra för de individer som står utanför arbetsmarknaden att få ett ”kvitto”

2006-12-15

Dnr: VLD 2006/81.5

på sin kompetens och därigenom öka sina förutsättningar att nå en anställning eller egen försörjning. Validering behöver inte innebära ett direkt tillträde till arbetsmarknaden, men valideringen kan påvisa vilka utbildningsinsatser som krävs för att komma vidare i arbetsmarknads- eller utbildningsspåret. Förändringar inom olika yrkesområden ställer nya krav på både de som står utanför arbetsmarknaden och de som redan finns i ett arbete. Därmed kan olika valideringsinsatser medverka till ett breddat rekryteringsunderlag. Detta innebär att validering *inte bör kopplas samman med ett målgruppstänkande* – d.v.s. att validering förknippas med marginaliserade målgrupper eller som alternativ väg till utbildningssystemet. Validering handlar om att *synliggöra redan befintliga kunskaper och kompetenser* oavsett vilken individ som är bärare av dessa. Om validering alltför starkt förknippas med åtgärder för dem som står utanför utbildnings- eller arbetsmarknadssektorn, kommer det att innebära att validering inte ses som ett alternativ för t.ex. ett företag att upphandla i syfte att säkerställa den egna personalens kompetens.

I en kommande OECD-rapport kring validering ställs en fråga till respektive land huruvida validering kan upplevas som ”stigmatiserande”. Frågan har nog sitt berättigande och därför är det viktigt att tillse att den validering som sker åtnjuter legitimitet och likvärdighet och att validering är möjlig för alla målgrupper – återigen är det viktigt att poängtera att det är en åtgärd att nyttja om det av olika skäl finns anledning att synliggöra och dokumentera en individs kunskaper och kompetenser.

1.3.1 Validering — en möjlighet

Olika målgrupper behöver olika stöd och uppbackning i en valideringsprocess. Det offentliga ansvaret att hjälpa de individer som står utanför utbildning eller arbetsmarknad behöver klargöras för samtliga som arbetar med valideringsfrågor. Men det är också viktigt att påpeka att validering aldrig får bli ett självändamål. Validering bör inte ses som ett obligatorium så snart en individ befinner sig utanför arbetsmarknaden eller utbildningssystemet. Validering bör vara en möjlighet att ta del av när det är uppenbart att förutsättningarna för individen att få ett arbete eller ta del av kompletterande utbildningsinslag ökar om det först genomförs en validering. Om det offentliga tar ansvar för varje del av erkännandet av en individs kompetens kan det finnas en överhängande risk att individen inte tar ett eget ansvar för att upprätthålla den egna meritportföljen och själv verka för att tillse att kunskaper och kompetenser som erhållits i arbetslivet dokumenteras i vederbörlig ordning – dels av individen själv och av arbetsgivare. I de fall validering bör ske utifrån nationella kriterier givna av utbildningssystemet eller yrkesbranscher är det bäst ur legitimitetssynpunkt att bedömning utförs av företrädare som har mandat att utföra sådana bedömningar – men även i sådana situationer kan givetvis ett utlåtande från en arbetsgivare kring vad arbetet inneburit och hur det utförts av individen ligga till grund inför en fortsatt bedömning. Delegationen baserar detta ställningstagande kring det faktum att det fortfarande måste finnas en tilltro till redan befintliga möjligheter att synliggöra kunskaper och kompetenser. Validering får aldrig ”överetableras” till att bli en kontinuerlig ”prövningsverksamhet” för kunskaper och kompetenser.

I ett stort antal valideringsprocesser som genomförts runt om i landet kan delegationen urskilja att möjligheterna att få arbete ökar för individer efter genomförd validering.

2006-12-15

Dnr: VLD 2006/81.5

De som främst har haft nytta av att delta i validering är de individer som inte har någon tydlig referenspunkt eller en tillgänglig referensperson att hänvisa till kring sitt kunnande och sina kompetenser. Validering har för individen ofta inneburit en ökad självinsikt och ett ökat självförtroende kring den egna kompetensen och därmed också en större tilltro till att våga söka arbete eller utbildning. Att få ett erkännande för sitt kunnande och i de flesta förekommande fall även en referensperson som står bakom detta erkännande kan aldrig överskattas.

1.3.2 Synliggörande av individens kunskaper

Fortfarande finns det dock skäl att påpeka att det är viktigt att individers kunskaper och kompetenser inte endast beskrivs i förhållande till inhemska utbildnings- eller yrkesstrukturer. Värdefull kunskap och kompetens som inhämtats i andra delar av världen kan gå förlorad om allt arbete med validering utgår från dessa förutbestämda kriterier och inte synliggör andra kunskaper som inte rymmer inom ramen för dessa kriterier. I dagens globaliserade näringsliv finns det utrymme för en mer internationell och mångfacetterad kompetens i olika sektorer. Det är viktigt att poängtera att validering ska synliggöra vad individen har för kunskaper och kompetenser – sedan är det upp till varje arbetsgivare att avgöra om dessa kunskaper och kompetenser är värdefulla för att komma ifråga för anställning.

1.3.3 Likvärdigt men inte lika

Det är också nödvändigt att beakta att kunskaper och kompetenser kan anses vara "likvärdiga" utan att vara "lika". Med tanke på alla svenska ungdomar och vuxna som reser till andra delar av världen för att arbeta är det viktigt att klargöra att det inte är *var* individen är född som står i fokus när det gäller validering utan vilka kunskaper och kompetenser individen innehar. Det finns givetvis ibland särskilda skäl för att bedöma dessa kunskaper och kompetenser i relation till nationella kriterier inom utbildning och arbetsmarknad – men det bör inte ses som en nödvändig förutsättning för att få möjlighet att delta i en validering. Det är inte heller alltid så att en individ söker en anställning för att få tillfälle att utöva sitt kunnande och sin kompetens. Därför bör inte all validering utgå från "kravkriterier" kring anställningsbarhet – det är även viktigt att tänka på att validering ofta kan innebära att individens möjligheter till egen försörjning genom t.ex. egen företagsverksamhet ökar.

Utifrån ett individperspektiv är det viktigt att betona vad valideringen står för – att det är en hjälp på vägen eller ibland en förutsättning för att få tillträde till arbetsmarknad eller utbildning. Det är också viktigt att väcka rätta förväntningar. Vad som står i centrum för de flesta individer är att få möjlighet till egen försörjning så snart som möjligt. Därför bör inte utförare av validering ta på sig rollen att göra utfästelser om vad resultatet av valideringsprocessen kan innebära för den enskilde individen. Delegationen vet att det har förekommit att någon enskild utförare av validering har förespeglat individer att de efter genomförd validering kan se fram emot anställning och högre lön. Det är viktigt att klargöra att valideringens viktigaste uppgift är att synliggöra vilka kunskaper och kompetenser en individ innehar. När det gäller

2006-12-15

Dnr: VLD 2006/81.5

lönediskussioner eller anställningsfrågor är det fortfarande upp till arbetsgivare och arbetstagare eller arbetsmarknadens parter att besluta om.

1.4 Målgrupper för validering

De individer som kan vara aktuella för en valideringsinsats har skiftande behov av vad som behöver valideras. Det kommer säkerligen att behövas riktade insatser för vissa målgrupper beroende på om det råder hög- eller lågkonjunktur inom utbildnings- eller arbetsmarknadssektorn. Men den mest prioriterade målgruppen torde vara de individer som befinner sig utanför arbetsmarknaden eller utbildningssystemet och som genom validering kan förbättra sina möjligheter till anställning eller egen försörjning. Det kan även vara fråga om redan anställda som av olika skäl behöver valideras i syfte att stärka sin roll i sitt arbete eller för att kunna avancera inom sitt arbete. En viktig målgrupp är också de som inför en utbildning eller under en pågående utbildning genom validering kan förkorta sin studietid eller få ett klarläggande kring kunskapsnivå så att studierna bättre anpassas utifrån individens förutsättningar och möjligheter. För att validering ska erhålla legitimitet är det dock viktigt att påpeka att valideringsinsatser inte ses som någon ”gräddfil” i arbetsmarknads- eller utbildningssystemet. Delegationen har erfarit att det förekommer diskussioner om huruvida det är rättvist att individer efter genomförd validering kan erhålla samma dokumentation som de som studerat i en formell utbildningssituation. Av ekonomiska skäl är det viktigt att validera redan befintliga kunskaper. Utbildningsresurser ska företrädesvis användas för att tillföra ny kunskap och inte för att lära om det man redan kan.

Det är också viktigt ur ett samhällsekonomiskt perspektiv att icke-formell och informell kunskap och kompetens inte nödvändigtvis ”valideras” om till gymnasiala betyg. Delegationen tänker då främst på t.ex. arbetsmarknadsutbildningar eller kompetensutveckling som skett på arbetsplatsen. Det väsentliga är om kunskapen och kompetensen redan är utförligt dokumenterad och att individen av olika skäl inte har särskilda behov av gymnasiala betyg. I samband med att validering utvecklas kommer säkerligen såväl individer som arbetsgivare att bli bättre på att dokumentera de kunskaper och kompetenser som inhämtats via ett lärande på arbetsplatsen.

Det förekommer i enstaka fall att företrädare för validering är av åsikten att individer ska ha rätt att bli validerade närhelst individen önskar. Det är därför viktigt att det skapas en balans i förhållandet mellan syftet med validering, utförande och resultat av validering samt vilka ekonomiska förutsättningar som råder för individ, utförare och beställare.

1.5 Verksamhet inom validering

I den lägesrapport som lämnades av delegationen under år 2005 framkom det att de flesta av landets kommuner arbetar med validering inom ramen för den kommunala vuxenutbildningen. Det finns dock avsevärda skillnader i på vilket sätt och med vilka resultat denna validering sker. I egenskap av möjligheten att sätta betyg och skriva intyg har kommunernas vuxenutbildning i egenregi ibland upphandlat validering hos

2006-12-15

Dnr: VLD 2006/81.5

externa utbildningsföreträdare. Fristående utbildningsföretag erbjuder också valideringsprocesser direkt till upphandlande verksamheter. Det finns ca. tjugo utbildningsanordnare utanför den kommunala vuxenutbildningen som arbetar med validering.

År 2005 fanns det omkring tio regionala verksamheter som ansvarade för en ”mäklarfunktion” eller samordning av validering i regionen. Den siffran har ökat något under år 2006 men fortfarande är denna samordningsfunktion oftast knuten till olika projekt med extern tidsbegränsad finansiering. Huvudmän för sådan regional verksamhet är ofta det regionala kompetensrådet, ett kommunalförbund e dyl. Därutöver tillhandahåller de flesta studieförbund och folkhögskolor valideringsinsatser. Det finns även ca. tio valideringscentrum som har etablerats med antingen kommunen, kompetensrådet eller kommunalförbund som huvudman. Ett valideringscentrum har ofta i uppdrag att såväl samordna, utveckla som utföra validering. Företag som bedriver intern kompetensutveckling tillhandahåller ibland i egen regi någon form av validering.

Delegationen har utvecklat en sökbar databas som finns tillgänglig på delegationens hemsida. Det finns ca. 70 unika konton (=utförare av validering). Det förekommer olika samverkansformer mellan valideringsverksamheter samt beskrivningar kring samverkan med andra kommuner, utbildningsanordnare, arbetsförmedlingen, försäkringskassan eller företag.

Det är inte möjligt för alla kommuner att tillhandahålla validering utifrån de kunskaper och kompetenser en individ kan besitta. Om validering däremot i större utsträckning sker i samverkan mellan aktörer och yrkesföreträdare som har förutsättningar att vara behjälpliga i arbetet, t.ex. samverkan mellan utbildningsföreträdare och yrkesbedömare så finns det ökade möjligheter till validering så effektivt som möjligt. Idag finns det uppenbara skillnader i möjlighet till validering på individnivå. I första hand beroende på var i landet man bor och vilken kunskap och kompetens man har behov av att få validerad.

Det finns ett antal rapporter och utvärderingar gällande valideringsinsatser. I dessa rapporter återfinns beskrivningar kring hur samverkan sker – ofta genom att samordna, tillhandahålla och genomföra validering. En positiv effekt för individen genom en sådan samverkan kan vara möjligheten att synliggöra sin kunskap och kompetens för företrädare både inom utbildnings- och arbetsmarknadssektorn.

2. Utvecklingsarbete år 2006

Valideringsdelegationen har i uppdrag att verka för en kvalitetssäkrad, legitim och likvärdig hantering av valideringsfrågan, bedriva och stödja utveckling av metoder och modeller samt främja en regional samverkan. Det har tidigare skett en alltför differentierad utveckling vilket har inneburit att kommuner, utbildningsanordnare och andra utförare har byggt egna ”system” för validering. Denna utveckling har gjort det svårt att bedöma kvaliteten i det utbud som funnits. Svårigheten har främst bestått i att de valideringar som gjorts i en del av landet inte har erhållit legitimitet i andra delar av landet. I de fall validering har genomförts inom kommunal vuxenutbildning – i egen regi eller av extern utbildningsanordnare – har det i första hand skett utifrån

2006-12-15

Dnr: VLD 2006/81.5

gymnasieskolans kursplaner och betygskriterier och därefter företrädesvis resulterat i ett gymnasialt betyg. När validering har genomförts i samverkan med lokala eller regionala företag har utgångspunkten ofta utgått från de krav på kunskaper och kompetenser som det enskilda företaget ställer som villkor för anställning. Såväl valideringsutförare som avnämare ser emellertid helst att den validering som genomförs i en del av landet får giltighet såväl på det nationella som på det internationella planet.

2.1 Kvalitetsaspekter i validering

Kvalitetsaspekten är oerhört viktig när det gäller validering. Det förekommer ofta diskussioner huruvida vissa valideringar har utförts genom ”kvalitetssäkrade” metoder eller modeller. Intressant att påpeka är att sådana diskussioner sällan förekommer när det gäller hur utbildning eller t.ex. prövning genomförs. När det gäller utbildningsområdet har Skolverket i ett antal tillsynsrapporter uppmärksammat att validering inom kommunal vuxenutbildning ofta genomförs i form av prövning.

Ett antal valideringsverksamheter har i samverkan med lokala eller regionala företrädare för utbildnings- och arbetsmarknadssektorn utarbetat kriterier för kvalitetssäkring. Det är emellertid viktigt ur ett rättssäkerhetsperspektiv att dessa verksamheter får möjlighet att tillämpa och underordna sig nationella kvalitetssäkringsmetoder.

Samtliga insatser som nedan beskrivs syftar till att främja utveckling av kvalitet, legitimitet och likvärdighet inom validering. Utvecklingsarbetet genomförs och bedrivs i samverkan med olika företrädare och målet är att skapa en samsyn kring syfte, genomförande, tilltro och utfall av valideringsprocesser.

2.2 Styrgrupper inom yrkesområdet

För att utveckla stöd och metoder att nyttja i kartläggningsfasen av validering har delegationen etablerat styrgrupper inom olika sektorer av arbetsmarknaden, t.ex. industri, bygg, vård, transport, livsmedel, handel, tjänstesektorn, ”gröna yrken”, el/energi.

Styrgruppernas uppgift är att utse och stödja metodutvecklare som på delegationens uppdrag utarbetar underlag för validering i ett bredare kartläggningsperspektiv – inte utifrån ett specifikt yrke utan mer i förhållande till kunskaper inom avsett arbetsmarknadsområde. Styrgruppernas medlemmar är företrädare för centrala branschorganisationer, vägledare, pedagoger, yrkesbedömare samt ledamot ur Valideringsdelegationens styrelse. Sammanställande och projektledare är en tjänsteman vid delegationens kansli.

De metodutvecklare som har fått styrgruppernas förtroende att utveckla underlag till de kartläggande insatserna inom validering har lämnat sina underlag. Samtliga underlag finns tillgängliga på delegationens hemsida och fungerar som ett stöd i ett utforskande och kartläggande inslag inom validering. Dessa stöd är dels

2006-12-15

Dnr: VLD 2006/81.5

”yrkesfärgade” i syfte att kunna nyttjas för validering inom en arbetsmarknadssektor, t.ex. vård, industri, el/energi, livs o.s.v. Det finns även ett ”yrkesofärgat” underlag som kan användas främst vid kartläggning av yrkesbestämda erfarenheter som i ett senare skede lämpligen kan lyftas in i andra underlag. Samtliga underlag bör ses som ett första utkast som kan komma att behövas utvecklas ytterligare.

2.3 Branschspecifik utveckling av metoder och modeller

Delegationen har samverkat med centrala branschföreträdare i syfte att ta fram nationella underlag för bedömning av yrkeskompetens. Ett antal yrkesområden är klara, bl.a. inom motor, svets, bageri och konditori, plåt och ventilation, transport, industriellt produktionsarbete och vvs. För närvarande pågår ett utvecklingsarbete inom bl.a. underhållsteknik, bygg, städ, fastighet, lås, olika IT-yrken, el/energi, skog, gjuteri, handel och vård. De framtagna metoderna och underlagen borgar för en legitim, likvärdig och framförallt kvalitetssäkrad bedömning av yrkeskunskaper. En branschföreträdare uttrycker följande: ”Vi och parterna har med oro sett att en flora av aktörer försöker etablera sig på valideringsmarknaden. Därför uppskattar vi mycket att Valideringsdelegationen medverkar till att olika branscher utvecklar nationellt heltäckande hjälpmedel för validering. Hjälpmedel som sedan används av branschen godkända valideringsaktörer och efter branschens instruktioner”

2.4 Generella kompetenser, nyckelkompetenser, överförbara kompetenser

Förutom framtagande av mer yrkesriktade underlag verkar delegationen för att synliggöra det som blir alltmer viktigt att synliggöra på arbetsmarknaden, d.v.s. sådana kunskaper och kompetenser som är yrkesoberoende. Det finns flera företrädare inom arbetsmarknaden som poängterar att det inte alltid är viktigast med ”rätt” utbildning utan att det är viktigare att få ”rätt man eller kvinna” till tjänsten. Inom t.ex. handel och service fokuserar man mer på individens förutsättningar till att kunna hantera kunder, ha ett etiskt och estetiskt förhållningssätt, vara utvecklingsinriktad och motiverad för arbetet. Även inom detta område finns det stöd på delegationens webbplats för hur sådana kompetenser kan beskrivas. Det är också viktigt att tänka på att många arbeten idag kräver kunskaper och kompetenser inom IT och andra språk. När det gäller baskunskaper inom IT – främst att kunna använda de vanligast förekommande applikationsprogrammen har delegationen i samverkan med Dataföreningen tagit fram ett ”självskattningsunderlag” som genomförs med IT-teknik och som finns fritt tillgängligt på delegationens hemsida.

2.5 Erkännande av lärande på arbetsplats

I samverkan med Lunds och Linköpings universitet genomför delegationen ett utvecklingsarbete som handlar om att utveckla en generell modell med flexibla lösningar för validering av kunskap inhämtad genom arbetsplatslärande. Genom sådan validering kan den enskildes kompetens identifieras, dess värde bekräftas och tas tillvara för högskolestudier.

2006-12-15

Dnr: VLD 2006/81.5

2.6 Samverkan med Helix Research & Innovation Center vid Linköpings universitet

Delegationen bidrar med finansiering till projektet som syftar till att ”genom empiriska studier av utveckling av och tillämpning i valideringspraktiker se exempelvis vilka olika utgångspunkter som finns, hur synen på kunskap och dess värde tar sig uttryck och hur valideringen kan bidra till förändring, utveckling och innovation i en verksamhet. Intressant i detta är också hur valideringen relateras till fortsatt lärande och kompetensutveckling”. Det område som studierna genomförs inom är vård- och omsorgsområdet. Samverkan sker med ett antal kommuner i Östergötlands län.

2.7 Regional samverkan inom validering

Samtliga regioner i landet erbjuds ett bidrag av delegationen för att möjliggöra ett mer aktivt arbete i samverkansfrågor regionalt. Syftet med bidraget är att etablera regionala kontakter med de företrädare inom infrastrukturen som kan medverka i ett nätverksarbete kring valideringsfrågan. Till och med 2006 års utgång har de flesta regionerna tagit del av delegationens bidrag och de regionala rapporterna finns att ta del av på delegationens hemsida.

2.8 IT-stöd i valideringsprocessen

En central branschorganisation utvecklar för tillfället ett IT-baserat stöd att nyttja vid validering av företrädesvis teoretiska kunskaper och kompetenser inom ett yrke. Inom dagens utbildningssystem blir det allt vanligare med modern teknik för en viss del av kunskapsinhämtandet och därför blir det naturligt att det även ska vara möjligt att identifiera kunskaper och kompetenser med ny teknik. Vilka kunskaper och kompetenser som kan identifieras via IT är upp till respektive bransch att bedöma. Det är också viktigt att detta ska ses som ett komplement till andra former att validera kunskap och kompetens - främst av det skälet att den enskilde individen kanske inte har tillräcklig datormognad för att nyttja IT-stödet i en valideringssituation.

Valideringsdelegationen har under sin verksamhetstid bekostat utveckling av den sedan tidigare av Skolverket utvecklade ”Provbanken”. Innehållet i Provbanken har anpassats för att kunna nyttjas i valideringsprocessen. Provbanken kan tjäna som ett stöd om kunskaper och kompetenser relateras mot gymnasial nivå.

2.9 Dokumentationsformer inom validering

Skolverket och Valideringsdelegationen har gemensamt utvecklat ett förslag till intyg att utfärda inom det offentliga utbildningsväsendet. Intyget kan användas i de fall det

2006-12-15

Dnr: VLD 2006/81.5

finns underlag att intyga redan befintlig kunskap och kompetens men också för att intyga vilka kunskaper en individ når i en studiesituation. Ett annat utvecklingsområde som delegationen arbetar med är portfoliomethodik och meritportfölj.

När det gäller dokumentation inom yrkesbedömning på nationell nivå pågår det för närvarande en diskussion om det ska finnas gemensamma ”mallar” att nyttja oberoende av bransch eller yrke – eller om varje bransch ska utveckla egna mallar.

2.10 Referensgrupp och utvecklingsarbete inom folkbildningsområdet

Delegationen inrättade tidigt en referensgrupp kring valideringsfrågan inom folkbildning. Referensgruppen har tillsammans med delegationen och olika experter analyserat hur aktörer inom folkbildning arbetar med validering. Referensgrupp ”Folkbildning” företräds av representanter för folkbildningsrådet, folkhögskolor och studieförbund. Delegationen har i rapporten ”Studiecirklar, föreningsliv, kompetenser och validering” (Dnr 2006/62.5) beskrivit valideringsfrågans utveckling inom folkbildningsområdet. För närvarande pågår ett arbete med att utveckla en ”manual” kring validering inom folkbildning.

2.11 Referensgrupp och utvecklingsarbete kring vägledningens roll i valideringsprocessen

Referensgrupp ”Vägledare” företräds av vägledarrepresentanter från det offentliga utbildningsväsendet samt Arbetsmarknadsverket. Delegationen har i rapporterna ”Tankar och förslag kring vägledningen och vägledares roll i valideringsprocessen” (Dnr 2006/76.5) samt ”Vägledningsstöd vid validering” (Dnr 2006/10.5) beskrivit väglednings roll i ett valideringsperspektiv.

2.12 Referensgrupp ”Vuxenutbildare”

Referensgruppen ”vuxenutbildare” inrättades våren 2005 för att säkerställa möjligheten att kontinuerligt pröva idéer och förankra resonemang som utvecklas under delegationens arbete. Till tankar som prövats för att sedan utvecklats vidare hör bl.a. stöd för dokumentation (intyg), vägledningens roll i främjandet av validering, nödvändigheten att lyfta diskussionen kring validering från ”redskapsnivå” till frågor om metod/modell samt kvalitetssäkringsmetoder. I gruppen representeras den kommunala vuxenutbildningen av Riksförbundet för formell vuxenutbildning (Rvux) och ”Lärvux - föreningen för vuxnas lärande”, de fristående utbildningsföretagen av ”Utbildningsföretagens förening” (UF) och lärare av ”Lärarnas Riksförbund” (LR) och ”Läraryrket”.

2006-12-15

Dnr: VLD 2006/81.5

3. Informationsinsatser

3.1 Webbplatsen

Delegationen har en webbplats med allmän information kring delegations ledning, kansli och uppdrag. På hemsidan finns också ”*ValiStöd*” som innehåller de underlag och stöd som kan nyttjas under valideringsprocessen. Delegationen ger ut ett nyhetsbrev ”*ValiBrev*” en gång per månad. Nyhetsbrevet tar upp aktuella artiklar kring validering samt nyheter från delegationen.

För att skapa en nationell bild över vilka som arbetar med valideringsfrågan och erbjuder validering inom olika områden har delegationen tagit fram en databas ”*ValiBas*”. I databasen är det möjligt att registrera valideringsverksamhet och synliggöra vilka nivåer, vilka kunskaper och kompetenser som kan valideras och uppgifter om kontaktpersoner. Databasen är sökbar på kommun, län, yrken m.m.

3.2 Rapporter och trycksaker

Delegationen har tagit fram broschyrer kring portalen ”Valideringsstöd”, en allmän broschyr om validering samt två broschyrer om ”Provbanken”.

Tillsammans med Integrationsverket har delegationen tagit fram två rapporter som handlar om validering. Den ena rapporten belyser erfarenheter kring ett antal försöksverksamheter med validering av utländsk yrkeskompetens och den andra rapporten är en internationell jämförelse kring hur fjorton andra länder arbetar med valideringsfrågan. Båda rapporterna har ingått som bilagor i ”Rapport Integration 2005” (Integrationsverket).

3.3 Seminarier, konferenser

Delegationen har sedan delegationen etablerades medverkat i ett hundratal seminarier och konferenser. Delegationen har också haft kontakt och även personligen besökt olika valideringsverksamheter i kommuner och regioner. Vid sådana tillfällen har delegationen företrädesvis träffat verksamhetsansvariga och utförare av validering.

Delegationen har funnit det angeläget att träffa regionala beslutsfattare, företrädare från Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, branschföreträdare, fackliga företrädare m.fl. Därför har delegationen under senhösten år 2006 besökt varje enskild region (hösten 2006 genomfördes 15 regionbesök, resterande regioner besöks under början av 2007). Syftet med dessa regionala besök är att delge delegationens erfarenheter och diskutera delegationens arbete, men också att lyfta hur regionen arbetar med denna fråga när det gäller organisation, samverkan, styrning, finansiering, kvalitetssäkring m.m.

2006-12-15

Dnr: VLD 2006/81.5

4. Åtgärder och förslag inom delegationens uppdrag

4.1 Begreppsdefinition

I denna rapport under kapitel 1.2 redovisar delegationen den sedan tidigare beskrivna definitionen enligt departementsskrivelsen "Validering m.m. (Ds 2003:23)".

Begreppet "validering" används av valideringsverksamheter för att beskriva olika insatser i syfte att identifiera och dokumentera en individs kunskaper och kompetenser. Begreppet har nyttjats för olika ändamål beroende på vilka aktörer som varit inblandade i valideringsverksamheter. Oftast förekommer begreppet som en definition på en enstaka åtgärd och inte som en process¹.

I det EU-gemensamma språket används ofta "validation" som begrepp för en process. Medlemsstaterna inom EU antog i maj månad 2004 "Common European Principles for the identification and validation of non-formal and informal learning". I detta underlag framgår följande:

"the term validation is used in a very specific sense in the above text but is used differently in the member States. For some, the term is broadly used to encompass the identification as well as the assessment and recognition of non-formal and informal learning".

Delegationen har under hittillsvarande verksamhetstid arbetat med att implementera begreppet i denna betydelse och ser därför ingen anledning till att ändra begreppets betydelse i sin helhet. Den ovan föreslagna svenska definitionen ansluter därmed i allt väsentligt till den gemensamma definitionen som antagits av EU. Det som behöver förtydligas är hur ordet "värdering" tolkas samt att lydelsen "hur de förvärvats" även innebär "var de förvärvats". Vad som ytterligare behöver klargöras är vilka inslag och åtgärder som genomförs under valideringsprocessen. Med anledning av att i princip samtliga medverkande inom utvecklingsarbetet nu ansluter sig till ovanstående definition ser Valideringsdelegationen det som en icke nödvändig åtgärd att ändra ovanstående definition.

4.2 System eller struktur?

Det förekommer diskussioner kring om valideringsverksamhet bör formeras i ett system eller i en struktur. I Nationalencyklopedin definieras begreppet struktur inledningsvis enligt följande: "i allmän bemärkelse de inbördes relationer och sammanhang som råder mellan delarna i en helhet, med andra ord det sätt på vilket en helhet är uppbyggd av sina element". I den inledande beskrivningen av begreppet "system" står det att det är "en samling element som hänger samman med varandra så att de bildar en ordnad helhet" (källa Nationalencyklopedin).

¹ lat. *proce'ssus* 'förlopp', av *proce'do* 'gå framåt', 'komma framåt' (Källa: Nationalencyklopedin)

2006-12-15

Dnr: VLD 2006/81.5

Det finns mycket som tyder på att utvecklingsarbetet inom validering fortfarande är något svårt att överblicka – såväl nationellt som internationellt. Det gäller information, tillgång och möjlighet till validering – men lika viktigt är vilka kvalitetsmässiga aspekter det finns kring utbudet av valideringsinsatser.

Aktörer inom validering (etablerade valideringscentrum, kommunal vuxenutbildning i egen regi, externa utbildningsanordnare eller branschorganisationer) har ofta byggt upp egna ”system” för validering. Det finns dock anledning att reflektera över vad som avses med att beskriva verksamheten i form av ett ”system”.

Svenskt Näringsliv poängterade i sitt remissyttrande till Ds 2003:23 att *”det inte är önskvärt eller möjligt att ha identiska och standardiserade metoder för kvalitetssäkring”* och att *”statens roll är inte att skapa ett byråkratiskt system”*. Däremot ansåg Svenskt Näringsliv att *”Valideringsdelegationens uppgift kunde vara att samla och sprida flexibla hjälpmedel och metoder för validering av befintlig kompetens”*.

Det kan vara mer fördelaktigt att verka för en struktur inom validering snarare än ett system. Det främsta skälet är att en struktur är lättare att förändra utifrån gällande förhållanden inom utbildnings- och arbetsmarknadsområdet. Ett system innebär ofta att samtliga delar är beroende av varandra, vilket därmed kan medföra inlåsandeffekter. Ett system har således lättare för att ”krackelera” än en struktur. Det kan visserligen vara svårare att implementera en ”struktur” av det skälet att insatserna inte alltid är beroende av varandra och därmed svårare att överblicka. I det långa perspektivet torde det ändå vara mer fördelaktigt att arbeta med en struktur inom validering. Det finns också tecken på att de länder som har arbetat med ett ”system” har svårt att underhålla sådana system.

4.3 Metoder och modeller inom validering

Uppföljning och utvärdering av nuvarande och tidigare verksamheter inom validering har visat att validering i första hand utgått från gymnasieskolans kursplaner och betygskriterier. Därigenom har man missat att identifiera och synliggöra individers reella kompetens. Gymnasieskolans struktur har varit yrkesförberedande och i de fall vuxna har erhållit en stor del av sitt lärande inom ett yrkesområde kan det finnas svårigheter med transparens mellan det formella, icke-formella och informella lärandet. Kursplaner och betygskriterier är inte helt anpassade till bedömning för vuxnas kompetens som kan ha erhållits genom erfarenheter. Detta kan innebära ett diskvalificerande utfall av valideringen, inte minst för de individer som innehar kunskaper och kompetenser inhämtade i andra länder. Det har förekommit uttryck som att en individ inte är ”valideringsbar”. Företrädesvis syftar valideringsutförare då till att kunskaperna/kompetenserna inte finner jämförelse i nationella kriterier eller att individen inte har tillräckliga språkkunskaper för att göra sig rättvisa inom valideringsprocessen.

Det kan finnas anledning att kombinera validering utifrån nationella kriterier, men samtidigt öka möjligheterna till intygande av reell kompetens som inte förekommer i ett nationellt system. Detta måste ske inte minst med tanke på att valideringsinsatser ska kunna genomföras i en ”nivålös” struktur. Särskilt validering av kompetenser och

2006-12-15

Dnr: VLD 2006/81.5

kunskaper inhämtade internationellt måste ges särskild uppmärksamhet så att det verkligen sker en identifiering av reell kompetens utan risk för degradering eller fragmentering av den reella kompetensen.

Det bör dock noteras att ett stort antal avnämare (arbetsgivare, utbildningsföreträdare och även enskilda individer) fäster stor vikt vid dokumentation som utfärdas inom det offentliga utbildningsväsendet. En valideringsprocess ska därför rendera i de dokument som bäst påvisar de kunskaper och kompetenser som validerats.

Med anledning av ovanstående anser delegationen det angeläget att fortsätta utveckla metoder och modeller inom olika nivåer. När det gäller gymnasial nivå, KY-nivå och även akademisk nivå finns eller kommer att finnas utarbetade former vid olika myndigheter för att fortsätta utvecklingsarbetet efter delegationens upphörande.

Delegationen avser att under nästa år fortsätta implementering och samverkan kring detta utvecklingsarbete med olika myndigheter och organisationer.

4.4 Yrkesbedömning inom valideringsprocessen

Validering inom utbildningssektorn har ett visst "försprång", eftersom kommunerna sedan en tid tillbaka arbetat med frågan i syfte att förkorta utbildningstider för vuxna studerande. Det som däremot förtjänar ett djupare utvecklingsarbete är den del av validering som bäst utförs av yrkesbedömare med mandat att bedöma utifrån olika branschkriterier och metoder. För detta utvecklingsarbete är det önskvärt med ett djupare samarbete mellan utbildnings- och näringspolitikområdet.

Ett antal verktyg och stöd används vid validering – flertalet har utvecklats av olika utförare inom validering. Verktyg och stöd har ofta tagits fram för att kontrollera specifika yrkeskunskaper och därför lämnar litet utrymme för bedömning av reell kompetens och sådan kompetens som erhållits avseende erfarenhet och förtrogenhet.

Valideringsdelegationen har under sin verksamhetstid haft möjlighet att ta del av sedan tidigare framtagna verktyg. Däremot har det inte alltid varit möjligt att göra dessa verktyg publika av skäl som är kopplade till utförares äganderätt av dem. Det finns en ambition och önskan från utförare och utvecklare av dessa stöd att de ska accepteras och godkännas av avnämare inom utbildning och arbetsmarknad.

4.4.1 Ansvarsfördelning

Det kommer även framöver att finnas behov av fortsatt utveckling av olika stöd och verktyg att använda vid validering. Det måste också ske vissa prioriteringar beroende på konjunkturen på utbildnings- och arbetsmarknaden. Staten bör ta ett ansvar genom ansvarig myndighet eller annan lämplig instans/organisation att fortsätta utveckla eller underhålla gemensamma stöd att nyttja vid synliggörande av informell, icke-formell och även formell kunskap och kompetens på de nivåer och områden staten ansvarar för. Syftet bör vara att samtliga aktörer och avnämare har kännedom om hur verktygen utvecklats och används. För utveckling av branschspecifika verktyg ska staten

2006-12-15

Dnr: VLD 2006/81.5

överlåta till branscherna att besluta om hur dessa verktyg bäst utvecklas och underhålls.

4.5 Valideringsprocessen

I lägesrapporten som lämnades av delegationen hösten 2005 framgick med tydlighet att det fanns ett stort antal insatser som utförare definierade som validering. Utan att på något sätt diskvalificera dessa insatser anser delegationen att det finns skäl att finna en mer överblickbar struktur för de insatser som genomförs inom validering.

Valideringsprocessen måste tydligare beskrivas utifrån syfte och mål, om processen sker utifrån ett utbildnings- eller arbetsmarknadsperspektiv, vem som är utförare eller avnämare, vilka dokumentationsformer som förekommer samt om det finns särskilda lokala, regionala, nationella eller internationella perspektiv som bör beaktas.

Det bör noteras att nedanstående inslag inom valideringsprocessen inte innebär att samtliga delmoment behöver genomföras – och om samtliga delmoment bör genomföras så behöver inte det ske vid ett och samma tillfälle.

Valideringsprocessen bör följa en struktur enligt följande:

- Om skäl föreligger börjar processen med en inledande fas där individen ofta tillsammans med en vägledare/handläggare gör en första kunskaps- och kompetenskartläggning. Den insatsen ska vara klart utforskande till sin karaktär och således ingår inga bedömande eller värderande inslag. I den här fasen fastställs också tillsammans med individen målet med att genomgå en validering. Utfallet utgör underlag till en fortsatt fördjupad kompetenskartläggning eller i några fall en direktövergång till senare steg i valideringsprocessen. Här nyttjas intervjuer och självskattningsinstrument för att ge en mer divergent bild av individens reella kompetens. Beräknad tidsåtgång för denna fas är 1 – 2 tim. Dokumentation ska ske i form av rekommendation/utlåtande.
- Om skäl föreligger sker i en andra fas en fördjupad kunskaps- och kompetenskartläggning. Även denna fas ska ses utforskande men utifrån ett mer riktat perspektiv. I den fasen medverkar sakkunniga inom de specifika ämnes- eller yrkeskaraktärsområdena som avses valideras. Det kan vara ämnes-/yrkeslärare, yrkesbedömare vid ett valideringscentra eller företrädare för branschorganisation eller yrkesnämnd. Tillsammans med individen kommer de överens om vilken nivå och status de validerade kunskaperna och kompetenserna motsvarar. Insatsen beräknas ta 2-8 tim och består företrädesvis av olika teoretiska och praktiska inslag som resulterar i en mer detaljerad kompetensbeskrivning. Dokumentation ska utfärdas i form av ett utlåtande eller intyg.
- Om skäl föreligger sker i en tredje fas en kompetensbedömning mot intyg. Värdering av kunskaper och kompetenser sker i förhållande till etablerade kompetensbeskrivningar eller kursmål. Värderingen ska genomföras av

2006-12-15

Dnr: VLD 2006/81.5

yrkeslärare eller rekommenderade yrkesbedömare. En kompetensbedömning beräknas ta 1-10 dagar och sker genom teoretiska och i förekommande fall praktiska inslag. Intyg ska utfärdas av yrkeslärare eller rekommenderade yrkesbedömare.

- Om skäl föreligger sker i en fjärde fas en kompetensbedömning mot betyg, yrkesbevis, certifikat eller licens. Här är huvuddelen av insatserna av kontrollerande karaktär. Utgångspunkt för slutdokumentation är att uppnå de legitima dokument som avses inom respektive kunskaps- och kompetensområde. I samband med att denna fas är strikt kontrollerande finns en risk att individen inte kunskapsmässigt når upp till de krav som ställs under tester eller prov. I de fall individen inte uppnår dessa legitima dokument som beskrivs ovan ska intyg utfärdas som påvisar vilka moduler/moment individen klarat vid valideringen. Insatsen tar 1- 10 dagar och ska utföras av kvalitetssäkrade bedömare.

I samband med att modeller och metoder utvecklas ska ledtiderna inom valideringsprocessen kraftigt minska. Förhoppningsvis ska en validering framöver inte ta mer än högst 2-10 dagar i anspråk.

Därmed menar delegationen att varje valideringsinsats ska resultera i någon form av dokumentation som påvisar

- syfte och mål
- vilken/vilka modell/er som nyttjats vid valideringen
- vilken/vilka metod/er som nyttjats vid valideringen
- vilka stöd eller verktyg som legat till grund för eventuell bedömning
- vilka mandat utföraren av validering har för utfärdande av dokumentation
- hur processen kvalitetssäkras

Detta anses nödvändigt för att tillförsäkra kvalitet och rättsäkerhet inom validering samt för möjligheten att genomföra uppföljning av insatser inom valideringsprocessen.

Vad som också är viktigt att framhålla är att det inte alltid är nödvändigt att det sker bedömningar och värderingar, utan att det ibland kan vara fullt möjligt att individen går vidare i ett utbildnings- eller arbetsmarknadsspår efter t.ex. en fördjupad kartläggning. Det är inte heller nödvändigt för alla individer att bli validerade.

4.6 Dokumentation inom valideringsprocessen

Det finns idag ett tämligen stort antal ”valideringsdokument” utfärdade. Dessa har utfärdats av olika utförare av validering och har ofta ett lokalt eller regionalt värde. I de fall valideringen har renderat i ett intyg eller betyg motsvarande de dokument som utfärdas inom offentliga utbildningsväsendet ges ett nationellt värde. Det kan vara svårt för avnämare att känna till med vilken legitimitet dessa dokument utfärdas och därigenom ges dokumenten ett lägre värde än vad som faktiskt intygas genom en utförd valideringsinsats.

2006-12-15

Dnr: VLD 2006/81.5

Validering bör alltid leda till någon form av dokumentation på de kunskaper och kompetenser en individ vill synliggöra och beskriva. Det måste även bygga på att man beaktar individens integritet och således inte nyttjar validering i sådana syften som står i strid med individens egna önskemål. I de fall validering har ägt rum för t.ex. en arbetsgivares syfte att kartlägga redan anställd personal, är inte alltid avsikten att synliggöra individens reella kompetens, utan snarare att kvalitetssäkra personalens kompetens inför företagets behov av objektiv kvalitetssäkring.

Oavsett om en individ deltar i en formell utbildning, i ett informellt eller icke-formellt lärande eller i en valideringsprocess, bör han eller hon ges en möjlighet att upprätta en *meritportfölj*. Att meritportföljen fortsättningsvis hålls aktuell och uppdaterad ansvarar individen för. Det bör lämnas ett "friutrymme" för individen att bedöma vad som ska synliggöras i meritportföljen för att undvika "överflödiga" valideringsinslag. Inom valideringsverksamheter kan man ibland finna former av "dissekerande" inslag som inte är nödvändiga. Det bör alltså vara fullt möjligt för individen att i den personliga delen av en CV framhålla personliga kompetenser eller intressen som inte direkt berör en eventuell anställning eller en tänkt utbildningsinsats.

Valideringsdokumentationen ska också innebära att den reella kompetensen synliggörs och *inte* om en brist på kompetens föreligger. Det ska vara möjligt för avnämare inom utbildnings- eller arbetsmarknadssektorn att själv avgöra vad som är behövligt för tillträde till utbildning eller arbetsmarknad.

I de fall valideringen resulterar i ett *intyg* istället för betyg/certifikat/licens, bör individen ges särskild information om vad som krävs för att uppnå önskad nivå i form av en *handlings- eller studieplan*. Detta innebär att "inflation" i nivåer kring dokumentation motverkas samt att de insatser som sker kring individen är noga avvägda beroende på aktuellt läge på utbildnings- och arbetsmarknadsområdet.

Som tidigare nämnts i denna rapport pågår diskussioner kring hur dokumentation i förhållande till branschkriterier bör utformas.

4.7 Legitimitet och likvärdighet inom validering

Det har blivit alltmer tydligt att en struktur med validering inte har förutsättningar att erhålla legitimitet och likvärdighet om ansvaret överlämnas helt till en fri marknad. Det ska påpekas att flera utförare av validering har en seriös inställning till arbetet med validering, men att även dessa utförare riskerar att förknippas med sådan validering som främst verkar ske i syfte att bekräfta en vinstdrivande valideringsverksamhet, snarare än att bekräfta de individer som bör få hjälp med validering. Däremot bör det vara fritt för alla seriösa aktörer att erhålla ett erkännande att bedriva valideringsprocesser.

Vid ett flertal analyser av olika verksamheter inom validering har verksamheterna beskrivits i termer av "samverkan med branschorganisationer" eller liknande. Vid en närmare genomgång har denna samverkan inte alltid bestått av en samverkan med en branschorganisation, utan kanske med en lokal företrädare eller arbetsgivare som är kopplade till en branschorganisation. Detta behöver inte innebära att den validering som genomförs inte är bra utförd eller inte ger en bra dokumentation av individens

2006-12-15

Dnr: VLD 2006/81.5

reella kompetens. Det finns dock anledning att för alla inblandade parter istället genom en utökad samverkan mellan aktörer inom såväl utbildnings- som arbetsmarknadssektorn komma överens om hur denna legitimitet och likvärdighet ska upprätthållas genom en översiktlig struktur.

Det bör också vara möjligt att peka ut ett antal företrädare som kan upprätthålla en överblickbar bild av vad som behöver utvecklas nationellt samtidigt som man tittar på vad som händer internationellt. För detta ändamål kan ett antal "mentorer" inom utbildning och arbetsmarknad utses att samverka i en "nämnd", eller ett "råd" med uppgiften att verka för legitimitet och likvärdighet.

4.8 Kvalitetsuppföljning och tillsyn

Valideringsfrågan har flera intressenter med sinsemellan olika önskemål och förväntningar. *Den som valideras* har intresse av att viktiga reella kunskaper och erfarenheter blir identifierade och värderade eftersom det kan göra det lättare att få ett arbete eller ta del av en utbildning. *Den som finansierar* verksamheten har intresse av att resursinsatsen för att uppnå detta blir så liten som möjligt. *Utbildningsanordnare* som ska ge kompletterande utbildning och *arbetsgivare* som söker arbetskraft måste kunna lita på att den genom valideringen erkända kompetensen svarar mot verkligheten, så att matchning mot lediga jobb och studienivå blir effektiv.

Den gemensamma källan till intressenternas tillfredsställelse med valideringen är det arbetssätt som tillämpas vid validering. Eftersom syftet med – och förutsättningarna för – validering skiftar, så kan det fulländade arbetssättet aldrig beskrivas slutgiltigt. I stället handlar det om att utifrån givna mål och förutsättningar utvärdera resultaten och få till stånd en kontinuerlig förbättring av arbetssättet.

Utgångspunkter:

- Kvalitet i valideringsverksamheter – kartläggning och bedömning av kunskaper och kompetens - förutsätter att utförare av validering sätter mätbara mål för sin verksamhet, baserade på förväntningarna hos intressenterna.
- Intressenterna är de vars kunskaper och kompetens valideras samt arbetsgivare och beställande myndigheter.
- Metoderna för att fastställa intressenternas förväntningar bör kontinuerligt utvärderas och förbättras.
- Utvärdering av valideringsverksamhetens kvalitet ska bygga på information som återförs från intressenterna till dem som utför valideringen. Redovisning av brister och förbättringsförslag från intressenterna ska beaktas vid revidering av mål och arbetssätt.
- Utförare av kompetensbedömning ges mandat att genomföra kompetensbedömning av respektive bransch.
- Utförare av kompetenskartläggning samt kompetensbedömning för kompetensintyg, som har uppdrag för myndighet, ska göra kvalitetsredovisning och granskas genom kvalitetsrevision.
- Utförare av kompetensbedömning ansvarar för att bedömning sker i enlighet med uppställda branschregler.

2006-12-15

Dnr: VLD 2006/81.5

När det gäller validering inom det offentliga skolväsendet så ansvarar respektive huvudman för att validering utförs enligt de kvalitetskriterier som gäller för utbildningssektorn.

Delegationen bedömer att det finns anledning att skilja på kvalitetssäkringsarbete kopplat till kartläggningsarbetet inom validering och det kvalitetssäkringsarbete som är kopplat till bedömningsarbetet inom validering.

4.9 Yrkeslärare och yrkesbedömare

Delegationen ser det som möjligt att för validering inom yrkesområden kunna nyttja såväl yrkeslärare som yrkesbedömare. Den grundläggande kompetensen som bägge yrkesföreträdarna måste besitta är givetvis ett ”validerande” förhållningssätt – d.v.s. en öppenhet till att medverka i identifieringen och bedömningen av reella yrkeserfarenheter.

Idag kan en yrkeslärare utfärda intyg och betyg. Önskvärt är att yrkeslärare också har en sådan nära kontakt med branschföreträdare inom yrkesområdet att denne yrkeslärare även kan ges mandat att utfärda dokumentation kopplad till olika branschkriterier och modeller. Det skulle innebära en ”dubbelkompetens” för denne yrkeslärare, samtidigt som en nära kontakt med respektive bransch ger synergieffekter även för de ungdomsstuderande.

På samma sätt borde en av branschen utsedd yrkesbedömare kunna anses vara av högsta organet (branschorganisationen) validerad att inneha de kunskaper och kompetenser inom yrket som kan ligga till grund för antagning vid lärarhögskolan. Därmed kan en yrkesbedömare genomgå den pedagogik- och metodikutbildning som krävs för att bli behörig yrkeslärare. Det skulle förmodligen innebära en ökning av tillströmningen till yrkeslärarutbildningen och även en kvalitetssäkring att såväl branschen som yrkesutbildningen får tillgång till kunniga yrkesmänniskor. Även här är det frågan om en ”dubbelkompetens” som blir värdefull.

2006-12-15

Dnr: VLD 2006/81.5

5. Uppdrag angående validering av utländsk högskoleutbildning och yrkeserfarenhet

Valideringsdelegationen fick inför 2006 ett utökat uppdrag:

”Valideringsdelegationen ska under 2006 och 2007 i samråd med Högskoleverket och Verket för högskoleservice se över effektiviteten och kvaliteten i nuvarande ansvarsfördelning vad gäller validering av utländska högskoleutbildningar i syfte att underlätta validering av utländsk utbildning och yrkeserfarenhet.”

Valideringsdelegationen lämnade i maj 2006 en presentation till utbildnings- och kulturdepartementet som beskrev hur Valideringsdelegationen uppfattat uppdraget och vilka åtgärder man tänkt sig bör vidtas.

För uppdraget har Valideringsdelegationen bildat en styrgrupp, bestående av Lars Pettersson, chef för avdelningen för bedömning av utländsk högre utbildning Högskoleverket, Elisabeth Svensk, tf chef för antagningsavdelningen Verket för Högskoleservice och Eva Nordlund, direktör Valideringsdelegationen.

Dessutom finns en arbetsgrupp bestående av Tuula Kuosmanen, Högskoleverket, Marja Mutikainen, VHS, Leif Magnusson, Valideringsdelegationen och utredaren.

Utredaren, Gunni Öhlund, tillträdde sitt uppdrag 2006-05-01.

Som ett stöd för arbetsgruppens arbete finns en referensgrupp med personer från Integrationsverket, Migrationsverket, Socialstyrelsen, Arbetsmarknadsverket, Sveriges kommuner och landsting, Skolverket och Sveriges universitets- och högskoleförbund. Även Sveriges Förenade Studentkår inbjöds till referensgruppen. De har visat intresse men ej haft möjlighet att utse någon.

5.1 Bakgrund

Idag finns det många aktörer när det gäller värdering och erkännande av utländsk utbildning:

- Högskoleverket bedömer avslutade minst tvååriga högskoleutbildningar och jämför dessa mot svenska högskoleutbildningar.
- Verket för högskoleservice bedömer gymnasieutbildningar och då främst i relation till behörighetskrav som ställs som förkunskapskrav till högskolan.
- Behöriga myndigheter t.ex. Socialstyrelsen, Revisorsnämnden, Luftfartsverket m.fl. gör bedömningar för olika reglerade yrken. Högskoleverket är behörig myndighet när det gäller lärare.
- Universitet och högskolor gör vid ansökan till respektive högskola eller när personen väl är antagen och börjat studera en prövning av behörigheten respektive prövning för tillgodoräkning. I dessa bedömningar ska Högskoleverket som expertorgan bistå universitet och högskolor med expertkunskaper.

2006-12-15

Dnr: VLD 2006/81.5

5.2 Kartläggning

För att få en bild av hur de olika aktörerna uppfattar och löser uppdraget, vilka problem och svårigheter de upplever, och vilka förslag till lösningar de ser som framgångsrika, har en kartläggning av uppdragen gjorts.

Högskoleverket och Verket för högskoleservice har beskrivit deras uppdrag, hur de löser dessa och vilka svårigheter de ser.

Som underlag för beskrivning av universitets och högskolors uppdrag har en enkät skickats ut. En kort sammanställning av enkätsvaren finns i bilaga 1. Arbetsgruppen har också studerat universitets och högskolors antagningsordningar och tillgodoräknandeordningar.

Den bild som växt fram under kartläggningsarbetet visar att det idag inte finns någon som har uppdraget att göra en validering som inte är kopplad till behörighet för antagning eller tillgodoräknande för vidare studier för personer

- med icke avslutad högskoleutbildning
- med postgymnasial utbildning
- med yrkesinriktad utbildning på gymnasienivå
- med högskoleutbildning som är kortare än två år
- som saknar dokument över sin kompetens eller har dokument som inte går att verifiera

För den som flyttar till Sverige från annat land eller för den som ska vägleda är det svårt att veta vart man ska vända sig och vem som är ansvarig för vad. Detta visar också de kontakter arbetsgruppen haft med personer som flyttat från ett annat land till Sverige och personer som arbetar på eller har erfarenhet av arbete på flyktingmottagningar, introduktionskurser och sfi.

Universitet och högskolor upplever osäkerhet i bedömningsarbetet och känner sig ha svårt att behålla den kompetens som krävs för att göra säkra bedömningar med hög kvalitet. Det går åt mycket tid att verifiera dokument, kontrollera att utbildningsanstalterna är erkända och att hålla sig uppdaterad om förändringar i andra länders utbildningssystem.

I kartläggningsarbetet ingår också att beskriva "hinderbanan" för ett antal personer som flyttat till Sverige som haft utbildningar som inte kunnat värderas av varken Högskoleverket eller Verket för högskoleservice.

5.2.1 Internationell jämförelse

För att få en bild av hur andra länder löser arbetet med att värdera och erkänna utländska akademiska utbildningar har arbetsgruppen gjort en internationell studie. De nordiska länderna, Kanada, Frankrike och Nederländerna har studerats närmare.

2006-12-15

Dnr: VLD 2006/81.5

5.3 Stöd till arbetsgivare

Målet för de flesta som flyttar till Sverige är att få ett arbete. Det är genom ett arbete inom kompetensområdet som personen upprätthåller sin kompetens, tränar sig i språket, skapar sig ett nätverk och blir en naturlig del av det svenska samhället.

En viktig grupp att samarbeta med är därför arbetsgivarna. Frågor som vi arbetar med är: "Vilket stöd anser sig arbetsgivare behöva i sitt rekryteringsarbete, d.v.s. hur ska resultatet av en värdering/validering se ut för att vara till nytta i rekryteringsarbetet? Behövs mer information om utländska högre utbildningar? Hur ska vi hitta vägar för konstruktivt samarbete mellan dem som värderar/erkänner/validerar och arbetsgivarna?"

5.4 "En sammanhållen organisation"

Delegationens arbete i samverkan med Högskoleverket och Verket för högskoleservice ger stöd åt de förslag till åtgärder som lämnades i maj 2006.

Arbetsgruppen arbetar nu utifrån en modell som innebär

- att en person som flyttar till Sverige så tidigt som möjligt ska få sin utbildning och yrkeserfarenhet bedömd/värderad/erkänd
- att det ska finnas en gemensam ingång dit personen vänder sig oavsett om utbildningen är avslutad eller icke avslutad och oavsett nivå
- att personen ska kunna få sin utbildning bedömd/värderad/erkänd utan att ange vad bedömningen/värderingen ska användas till

Den gemensamma ingången ska ha ett övergripande ansvar för vägledning, information och kvalitetssäkring. Här görs också en bedömning av dokumentens äkthet och giltighet, om något behöver kompletteras för att en bedömning ska kunna göras, vem som ska delta i bedömningsarbetet och om vägledning behövs.

En bedömning av avslutad utbildning, d.v.s. gymnasial yrkesutbildning eller studieförberedande utbildning, postgymnasial utbildning och/eller högskoleutbildning görs i den gemensamma ingången.

För reglerade yrken görs bedömningen av den behöriga myndigheten och beslutet skickas sedan till den gemensamma ingången som i sin tur skickar det till den som begärt en bedömning.

För personer som inte avslutat sin utbildning och har eller är utan relevant yrkesverksamhet krävs att bedömningarna görs av ämnessakkunniga på de olika nivåerna. Dessa ämnessakkunniga gör denna bedömning på uppdrag av den gemensamma ingången och dit levererar de också resultatet av sin bedömning.

Den som saknar dokument eller inte har dokument som kan verifieras ska erbjudas en mer omfattande validering. I denna process är både vägledare och ämnessakkunniga från de olika nivåerna engagerade.

2006-12-15

Dnr: VLD 2006/81.5

6. Fortsatt arbete inom området

Det fortsatta arbetet kommer att handla mycket om att utveckla, pröva och förankra arbetsgruppens tankar om ”den sammanhållna organisationen”.

6.1 Bedömagrupper

Arbetsgruppen har påbörjat ett samarbete med ett antal universitet och högskolor för att med ämnessakkunniga diskutera metoder för bedömning och kvalitetssäkring.

Liknande samarbete har inletts med Myndigheten för kvalificerad yrkesutbildning. KY-myndigheten har en viktig position inom det postgymnasiala området och är därför en naturlig samarbetspartner i utvecklingen av nya former för bedömning av utländsk kompetens i fältet mellan gymnasieskola och högskola. Genom utbildningens konstruktion har KY-myndigheten tillgång till ett unikt nätverk av kontaktpersoner med hög kompetens inom olika områden av arbetsmarknaden.

Den verksamhet, som redan idag bedrivs i de flesta kommuner och inom olika branscher då det gäller validering av utländsk utbildning och yrkesverksamhet mot gymnasieskolans utbildningar och mot yrkesbevis, är också viktig för den delen av arbetsgruppens arbete som ligger utanför högskoleområdet.

6.2 Dokumentationsformer

Eftersom arbetsgruppen arbetar utifrån att en person ska kunna få sin utbildning bedömd/värderad/erkänd utan att ange vad bedömningen/värderingen ska användas till kommer innehållet i de dokument som beskriver resultatet av värderingarna att bli viktigt. För att få underlag för innehållet kommer det att anordnas workshops med tänkta mottagare som utbildningsanordnare, arbetsgivare och vägledare.

6.3 Autentiska fallstudier

Med hjälp av bedömagrupperna inom de olika utbildningsnivåerna och branscherna kommer arbetsgruppen att arbeta med värderingar/valideringar för personer som saknar dokument/har ofullständiga eller svårbedömda handlingar. Här kommer arbetsgruppen att pröva de metoder som diskuterats fram i seminarierna med de ämnessakkunniga.

2006-12-15

Dnr: VLD 2006/81.5

Bilaga 1**Kort sammanfattning av enkät till universitet och högskolor
angående lärosätenas arbete med bedömning av utländsk
utbildning och yrkesverksamhet****Bakgrund**

I högskoleförordningen 7 kap regleras tillträdet till högre utbildning. När en person söker till ett universitet eller högskola ska högskolan pröva personens behörighet till utbildningen ifråga.

I 6 kap i högskoleförordningen står att läsa när det gäller tillgodoräknande:

Tillgodoräknande av kurs

12 § Om en student vid en högskola inom landet har gått igenom viss grundläggande högskoleutbildning med godkänt resultat, har studenten rätt att tillgodoräkna sig detta för högskoleutbildning vid en annan högskola. Detta gäller dock inte, om det finns en väsentlig skillnad mellan utbildningarna.

Detsamma gäller studenter som har gått igenom en viss utbildning med godkänt resultat.

1. vid universitet eller annan läroanstalt för högre utbildning i Danmark, Finland, Island eller Norge eller hos den som är part i Europarådets konvention av den 11 april 1997 om erkännande av bevis avseende högre utbildning i Europaregionen, eller
2. vid Nordiska högskolan för folkhälsovetenskap. Förordning (2004:219)

13 § Student har rätt att tillgodoräkna sig annan utbildning än den som avses i 12 §, om de kunskaper och färdigheter som studenten åberopar är av en sådan beskaffenhet och har en sådan omfattning att de i huvudsak svarar mot den utbildning för vilken de är avsedda att tillgodoräknas. Student får även tillgodoräknas motsvarande kunskaper och färdigheter som har förvärvats i yrkesverksamhet.

14 § Högskolan ska pröva om en tidigare utbildning eller verksamhet kan godtas för tillgodoräknande. Endast den som är student och den som har gått igenom en sådan uppdragsutbildning som avses i 6 och 7 §§ förordningen (2002:760) om uppdragsutbildning vid universitet och högskolor kan komma i fråga för tillgodoräknande. Förordning (2002:761)

2006-12-15

Dnr: VLD 2006/81.5

En student, d.v.s. den som är antagen till och bedriver högskoleutbildning har alltid rätt att få en begäran om tillgodoräknande prövad.

Ett behörighets- och ett tillgodoräknandebeslut kan överklagas till Överklagandenämnden för högskolan.

För att få underlag för att beskriva hur universitet och högskolor ser på sitt uppdrag skickade Valideringsdelegationen en enkät till universitet och högskolor.

Enkäten skickades till 43 universitet och högskolor och svar inkom från 40. Av dessa har en högskola meddelat att de avstår från att svara. Av dem som inte lämnat svar är det en konstnärlig högskola, en högskola med enbart sjuksköterskeutbildning och ett universitet.

Resultat

Behörighet

Behörighetsprovningen görs genomgående på antagningsenheterna inom högskolan eller universitetet men med stöd av ämnessakkunniga på institutionerna. En handfull lärosäten hänvisar till särskilda policydokument i bedömningsarbetet.

Antagningsenheterna gör kontroll av dokumentens äkthet, kontroll av att universitetet eller högskolan som utfärdat betyget är godkänt. I detta arbete använder man sig av handböcker, Högskoleverkets (HSV) databas. Flera vänder sig direkt till det universitet eller den högskola som utfärdat betyget för att kontrollera betygets äkthet. Flera påpekar att de i det här arbetet också vänder sig till HSV eller Verket för högskoleservice (VHS) för att få hjälp. En högskola skriver när det gäller oavslutad utbildning: ” *En vanlig synpunkt är att det vore mer effektivt och mer rättssäkert för studenterna om en instans som HSV arbetade även med dessa bedömningar, och därmed kunde dra nytta av en betydligt större kunskaps- och erfarenhetsbank, än Vid bedömning av gymnasimeriter påpekar många att de använder ”den utländska bedömningshandboken”, en överenskommelse om hur utländsk gymnasieutbildning ska bedömas.*

Någon påtalar att tiden är för knapp och att man numera inte hinner verifiera alla dokument. Alla skriver om inskickade dokument som granskas men få nämner hur man går tillväga med sökande som helt saknar dokument. Några få redovisar hur de går tillväga när de bedömer den reella kompetensen, att de har valideringsråd eller antagningsråd.

När det gäller begäran om provning av behörighet utan att lämna in en anmälan till utbildning (förhandsbesked) svarar ungefär hälften av lärosätena att arbetsgången är densamma. Av dessa påpekar några att förfrågan om ett förhandbesked är sällsynt. Någon pekar på att det kanske kan bero på att man inte informerar om detta. Några få påpekar att de har mer tid och kan göra noggrannare handläggning av de ärenden som görs skilt från en antagningsomgång.

2006-12-15

Dnr: VLD 2006/81.5

Några som inte ger förhandsbesked hänvisar till att de ger vägledning, summariska besked, förenklade besked men inte skriftliga besked. Någon säger att de inte har något formaliserat arbetssätt för detta och det beror säkert på att de inte så ofta får frågor om behörighet som är skild från en antagning. Någon påpekar att den person som vill ha besked om behörighet måste uttrycka att den tänker söka till högskolan ifråga.

För att få en uppskattning av arbetsbördan när det gäller behörighetsprövning av utländsk utbildning och yrkeserfarenhet ställdes en fråga om antal prövningar och antal uppskattade arbetstimmar. Av svaren är det svårt att dra några säkra slutsatser. Flera lärosäten påpekar att det är svårt att lämna någon uppgift och att den uppgift de lämnar är uppskattad.

De 24 som svarat på frågan har tillsammans inför vårterminen 2006 behörighetsprövat 11301 anmälningar som innehöll dokument från utländska utbildningar. Av dessa gällde knappt hälften en magisterutbildning.

Inför höstterminen 2006 uppgav 29 lärosäten att de tillsammans hade prövat behörighet för drygt 40 000 anmälningar med dokument från utländska utbildningar. Av dessa gällde ca. två tredjedelar en magisterutbildning.

Behörighetsprövningar av utländska utbildningar skilt från en antagningsomgång (förhandsbesked) under första halvan av 2006 var ca. 2000 varav knappt hälften gällde till en magisterutbildning. På den frågan hade 20 lärosäten lämnat svar.

Endast ett fåtal lärosäten har kunnat ange uppskattat antal arbetstimmar som lagts ner på behörighetsprövningar. Här varierar svaren från 30 min/anmälan, 1,5 tim/anmälan, 3 tim/anmälan till 5 tim/anmälan.

Tillgodoräknande

Drygt en tredjedel av dem som svarat hänvisar till en tillgodoräknandeordning. Tillgodoräknanden görs till övervägande del av personer med ämneskompetens i det ämne tillgodoräknandet gäller. Likartad kontroll av dokument görs som vid behörighetsprövningar. Var denna görs varierar, ibland vid en central funktion ibland i samband med själva tillgodoräknandet. I några svar påpekas det att den här kontrollen samordnas d.v.s. görs bara en gång och då i samband med behörighetsprövningen men det är ett fåtal som tycks göra det. Några påpekar att granskningen av dokumenten är mer rigorös när det gäller tillgodoräknanden. Ett lärosäte skriver: "*Vid tillgodoräkning av studier från utländskt lärosäte ges betyget Godkänd*" oberoende av vad det ursprungliga betyget var.

Nästan alla påpekar att det är viktigt att det finns kursplaner, utbildningsplaner och litteraturlistor att tillgå vid prövningarna. Några skriver att de kan göra kompletterande intervjuer och prov. Någon påpekar att den som begär prövning kan få göra en självvärdering. Av något svar framkommer att vid de tillfällena lärosätet har haft uppdragsutbildningar görs en samlad och mera genomarbetad bedömning av personens utbildning och yrkesverksamhet. Ett fåtal skriver hur lärosätet går tillväga då personen inte har några dokument. Många skriver att de använder sig av HSV:s

2006-12-15

Dnr: VLD 2006/81.5

bedömningar och att de ofta vänder sig till HSV för att få hjälp i sitt bedömningsarbete.

Ett fåtal uppger att yrkesverksamhet har tillgodoräknats.

Hur många tillgodoräknanden av utländsk utbildning och/eller av yrkesverksamhet universitet och högskolor gjort under 2005 är svårt att få fram uppgifter om. Det finns inte någon samlad bild av det ute på lärosätena. 20 lärosäten har tillsammans uppskattat att de under 2005 gjort inte fullt 4000 tillgodoräknanden. På frågan om antal arbetstimmar som lagts ner på tillgodoräknanden är osäkerheten stor. Svaren varierar från ca. 1 timma/tillgodoräknande upp till 40 tim/tillgodoräknande. Många pekar på att det är resurskrävande att göra tillgodoräknanden och att detta kan påverka resultatet.

Kunskaper om utländsk utbildning och utländska utbildningssystem

På frågan om lärosätet har särskilt goda kunskaper om några utländska utbildningar och utbildningssystem svarar 14 lärosäten nej på frågan. Ett tiotal universitet och högskolor säger sig ha goda kunskaper om många utländska utbildningar och utbildningssystem.

En handfull lärosäten pekar på att de håller på att bygga upp kompetens om utbildningar i Indien, Pakistan, Bangladesh, Nigeria och Kina från vilka de fått och får fler och fler sökande till sina utbildningar. Ett fåtal uttrycker att de har goda kunskaper om utbildningar i Norden.

Svårigheter och problem när det gäller bedömning av utländsk utbildning och yrkesverksamhet

Många lärosäten uttrycker stor osäkerhet över huvud taget när det gäller bedömning av utländsk utbildning. Små lärosäten med endast en eller ett par utbildningar inom ett par områden och som inte haft så många prövningar av utländsk utbildning när det gäller behörighet eller tillgodoräknande upplever inte problem ännu men ser att det kan bli. Endast ett lärosäte svarar att de inte upplever några problem.

Svårigheterna syns vara störst när det gäller bedömning av akademiska meriter. Bedömningshandboken för gymnasiala utbildningar ger underlag för bedömning av gymnasimeriter.

Ett axplock ur svaren ger en sammanfattande bild av de problem lärosätena upplever:

”svårt att verifiera äkthet på dokument”

”svårt och tidskrävande”

”bedömning av vad som ska anses vara studier på akademisk nivå, utbildningar med stora yrkesinriktningsinslag”

”svårt att göra ordentliga bedömningar.....djupare analyser av kursinnehåll gör vi tyvärr sällan”

2006-12-15

Dnr: VLD 2006/81.5

”svårt att upprätthålla kompetens”

”svårigheter i de fall lärosätet saknar avtal med respektive lärosäte/land samt i de fall lärosätet inte hanterar ärenden från aktuellt land i någon större utsträckning”

”bristfällig dokumentation”

”svårt validera yrkesverksamhet”

”problem med vad som är innehållet/nivån i kurserna”

”svårt att få något grepp om vad en student egentligen läst”

”HSV gör ingen bedömning om det gäller yrkesutbildningar inom vård. För sökande med utländsk yrkesutbildning inom vård och som vill komplettera till en generell examen i Sverige gör heller inte HSV bedömningar.....hur ska vi bedöma omfattningen av utbildningen?”

”svårt att tillgodose studentens behov av studievägledning”

”brist på beslut och regler samt en upplevelse av brist på rättssäkerhet vid hanteringen”

”jag uppfattar det ibland svårt att nå överenskommelse om hur mycket studenten ska få tillgodoräkna sig och att jag i min position hamnar lite i händerna på t.ex. ämnesföreträdare”

”saknas gemensamt definierade begreppsdefinitioner och metoder att utgå ifrån, och ett övergripande utvecklingsarbete kring detta. Med övergripande menas då både inom lärosätet och nationellt. Denna avsaknad av ”samlat grepp” får till följd att arbetsgången vid varje nytt ärende riskerar bli olik den vid föregående ärende, att lösningarna blir ”ad hoc”-präglade och beroende av vilka resurser som finns att tillgå just för tillfället.”

”allt svårare och därmed tidskrävande att med säkerhet fastställa om ett universitet eller annan utbildningsanordnare i ett givet land har statligt eller annan form av erkännande som gör det möjligt att värdera/bedöma dess utbildningar.”

”allt svårare att bedöma/värdera utbildningar lästa vid ett erkänt lärosäte i ett visst land som i allt väsentligt utgör en filial till ett icke erkänt universitet i ett annat land. Även det motsatta förhållandet”

Problem med nuvarande ansvarsfördelning

Svaren på den här frågan ges helt utifrån lärosätets perspektiv. Endast en högskola nämner att det kan vara svårt för en enskild person att veta vem man ska vända sig till och hur man får information om hur man går tillväga för att få sin utländska utbildning bedömd/värderad.

Nedanstående utdrag ur svaren visar på de problem som finns och som många uttrycker på liknande sätt i sina svar.

”HSV gör ingen bedömning på kortare utbildningar eller när de som söker saknar examen. Dessa kan bli hänvisade till den lokala högskolan som kan ha bristande

2006-12-15

Dnr: VLD 2006/81.5

kompetenser om andra länders utbildningar. En mindre högskola har inte den mängden ansökningar som behövs för att kunna bygga en erfarenhetsbank. Det kan även vara så att en sökande blir bedömd av flera högskolor samtidigt men får olika bedömningar gjorda.”

”Ett problem ibland är de skilda bedömningsnormerna mellan lärosätena.”

”Svårighet när det gäller ansvarsfördelningen vid bedömningar är att det inte finns någon centralt ställe där bedömning av pågående eller oavslutade högskoleutbildningar görs.”

”Ja, lärosätet önskar att HSV skulle få utökat uppdrag att även omfatta bedömningar av andra yrkesutbildningar än lärarutbildningar”

”HSV borde också hantera icke-avslutade utbildningar i högre utsträckning.”

”I stort sett fungerar ansvarsfördelningen väl, men ingen av de berörda myndigheterna har ansvar för att valideringen utförs om utbildningen inte är avslutad eller individen är sökande till alternativt student vid ett lärosäte.

Den kunskapsmassa som behövs för att kunna validera utbildningar från alla förekommande länder och utbildningsgenerationer är mycket stor.”

”En student med rysk eftergymnasial utbildning..... Hur ska hennes tidigare utbildning tillgodoräknas? Här får lärosätet inget stöd i bedömning från HSV eftersom de inte bedömer eftergymnasial utbildning. ”

Hur kan problemen lösas

Fler än hälften av de tillfrågade har lämnat förslag till hur problemen kan lösas. Precis som arbetsgruppen kunde hitta stor samstämmighet när det gäller vilka problem som finns kan man här hitta exempel på svar som väl täcker det många anser.

”koncentrera kompetensen på ett ställe. Det finns gemensamma beröringspunkter för dokument från olika skolnivåer och länder.”

”Lärosätet önskar att HSV skulle få utökat uppdrag att även omfatta bedömningar av andra yrkesutbildningar än lärarutbildningar.”

”Det bör uppdras åt Högskoleverket att sköta all validering som inte avser tillträde till ett lärosäte eller tillgodoräknande som del av en students utbildning vid ett lärosäte.

”Mer resurser behöver anvisas för Högskoleverkets roll att ge råd och stöd åt lärosätena. I den mån denna roll är oklar bör den förtydligas. Det vore också värdefullt om Högskoleverket kunde underhålla en hemsida för lokala handläggare med bl.a. hänvisningar till kända internationella och nationella informationskällor.”

”Större referensdatabas, med såväl inscannade dokument som bedömningar, kring utländsk utbildning skulle förenkla bedömningen och äkthetskontrollen för lärosätena samt göra att bedömningarna blev mer likriktade.”

”En stark central organisation under HSV och/eller lokal hantering med samarbete mellan U/H.”

2006-12-15

Dnr: VLD 2006/81.5

”För att säkerställa rättvis och likvärdig behandling vore det önskvärt att en samlad bedömning kunde göras. Ett lärosäte kan exempelvis ansvara för ett visst land och andra lärosäten för andra länder, vilket säkerställer att kompetensen ökar om respektive lands utbildningssystem och utbildningsstruktur.”

”Högskolorna behöver samarbeta kring valideringsfrågorna. T.ex bör de valideringsinstrument som enskilda lärosäten utvecklat kunna spridas till andra lärosäten.”

”Utveckla alternativa bedömningsunderlag vid avsaknad av dokument.”

”Här rekommenderas att nationella riktlinjer, i vart fall för legitimationsyrken tas fram, angående hur man ska hantera tillgodoräkningen och validering för att minimera risken att olika lärosäten bedömer detta på olika sätt.”

”När det gäller validering av utländska akademiker, både i legitimationsyrken och andra ämnesområden, borde det gå att påbörja denna process redan under den tid kommunen och ev. arbetsförmedlingen har ansvaret om individen, t.ex. under SFI och när andra stödåtgärder ges.”

”En annan sak som vi vill lyfta fram är problem med att validering av utländsk utbildning och yrkeserfarenhet är mycket resurskrävande för högskolorna men att ingen statlig ersättning utgår för valideringsarbetet.”

”Även om HSV redan har gått igenom studenternas utbildning och gett ett utlåtande så finns det en problematik vid tillgodoräkandet eftersom varje institution gör egna bedömningar efter sin praxis. Ett annat problem kan vara bristen på information om tidigare utbildnings/kursers innehåll. Vi träffar ofta studenter från krigsdrabbade länder som i sin flykt inte fått med sig dessa dokument. Hur dessa svårigheter kan åtgärdas har jag inget svar på - dock ser vi att det är ett måste att något sker, särskilt då studenter med utländsk bakgrund bara blir fler och fler i den högre utbildningen. Och faktum är att det är lite bråttom.”

”Saknas: definitioner och metoder. Efterfrågas: samlat grepp”